

การดำเนินคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทเพื่อยับยั้งการตรวจสอบการทุจริตและ
ประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ

THE CRIMINAL PROCEEDING FOR DEFAMATION WITH THE PURPOSE OF
SUPPRESSING PUBLIC PARTICIPATION IN OFFICIAL'S
CORRUPTION AND MISCONDUCT INSPECTION

รุ่งระวี สุนทรวีระ

Rungrawee Soontornweera

นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : mook-rs_ld@hotmail.com

Graduate student of Master of Laws Program in Criminal Law, Faculty of Law, Thammasat University.

Email address : mook-rs_ld@hotmail.com

Received : August 5, 2018

Revised : December 8, 2018

Accepted : March 28, 2019

บทคัดย่อ

เนื่องจากในประเทศไทยทุกวันนี้ได้มีการนำกระบวนการดำเนินคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทมาใช้เป็นเครื่องมือในการข่มขู่และยับยั้งการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลอื่น ซึ่งการแสดงความคิดเห็นหรือแสดงข้อเท็จจริงนั้นเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือนำกระบวนการดำเนินคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทมาใช้เพื่อตอบโต้การนำเสนอข้อมูลที่ผู้ฟ้องคดีไม่ต้องการให้ปรากฏ หรือเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของผู้ที่ถูกรักษาวิจาร์ณ หรือเพื่อเจตนาอย่างอื่นอันไม่ใช่มีเจตนาที่จะฟ้องคดีเพื่อลงโทษบุคคลผู้กล่าวข้อความหรือเพื่อให้ได้รับการชดเชยความเสียหายที่ผู้ฟ้องคดีได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการฟ้องคดีหมิ่นประมาทโดยมีวัตถุประสงค์ในการระงับการใช้สิทธิตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐโดยประชาชน จึงเห็นสมควรที่จะทำการศึกษาปัญหาดังกล่าวเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการบัญญัติกฎหมายให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการและสภาพปัญหาของประเทศไทย

คำสำคัญ

หมิ่นประมาท, การดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมของสาธารณชน, การทุจริต, ประพฤติมิชอบ

ABSTRACT

Owing to Thailand nowadays has the usage of criminal proceeding for defamation as a tool to intimidate and suppress freedom of expression right which is beneficial to public. Also, this tool is used for concealing any information from public; maintaining good reputation of the accused or the alleged offender; other purposes other than real intention to proceed the case; or receiving any compensation. The mentioned intentions draw the attraction the most when the official uses this tool to obstacle the inspection of official duties by public. To solve this problem and provide practical suggestion for law amendment, this topic has to be extensively studied on.

Keywords

Defamation, Strategic Lawsuit Against Public Participation (SLAPP), Corruption, Misconduct

บทนำ

สืบเนื่องมาจากมีความวุ่นวายเกิดขึ้นอย่างมากจากการนำกระบวนการดำเนินคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทมาใช้ โดยมีวัตถุประสงค์แท้จริงอันมิชอบด้วยกฎหมายเพื่อที่จะข่มขู่ และกดดันให้ผู้ที่มีความคิดเห็น หรือข้อเท็จจริงโดยสุจริตในประเด็นที่มีความสำคัญต่อสาธารณะให้หยุดการแสดงความคิดเห็น หรือข้อความนั้น หรือกล่าวคือมีเจตนาที่จะแก่งแย่งฟ้องคดีอาญาฐานหมิ่นประมาท เพื่อข่มขู่ยังผู้แสดงความเห็นหรือข้อเท็จจริงโดยสุจริตให้ไม่กล้าที่จะแสดงข้อเท็จจริงหรือความเห็นต่อไปอีก หรืออาจมีลักษณะเป็นการฟ้องคดี เพื่อตอบโต้การนำเสนอข้อมูลที่ผู้ฟ้องคดีไม่ต้องการให้ปรากฏ หรือเป็นการฟ้องเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของผู้ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ หรือเพื่อเจตนาอย่างอื่นอันไม่ใช่มีเจตนาที่จะฟ้องคดีเพื่อลงโทษบุคคลผู้กล่าวข้อความ หรือเพื่อให้ได้รับการชดเชยความเสียหายที่ผู้ฟ้องคดีได้รับ ผลจากการฟ้องคดีในลักษณะข้างต้นดังกล่าวสร้างความเดือดร้อนเสียหายอย่างมากให้กับผู้แสดงข้อเท็จจริง หรือความเห็นโดยสุจริตนั้น และยิ่งอาจส่งผลกระทบต่ออย่างถึงบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับความเสียหายจากประเด็นสาธารณะที่ถูกกล่าวถึงนั้น ทำให้สิทธิของพวกเขาเหล่านั้นไม่ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมาย และยังอาจทำให้ผู้ถูกฟ้องคดีต้องถูกดำเนินคดีอาญา และต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการต่อสู้คดี หรืออาจต้องถูกจำคุกหากไม่มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะประกันตัวได้ ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้ปริมาณคดีในศาลมีจำนวนมากจนไม่อาจอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ประสบความเดือดร้อนอย่างแท้จริงได้โดยรวดเร็ว สาเหตุที่ความผิดฐานหมิ่นประมาทถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือ ก็เนื่องมาจากคดีหมิ่นประมาทเป็นคดีที่เกิดขึ้นได้โดยง่ายเพียงแค่มีกรกล่าวถ้อยคำด้วยวาจา หรือด้วยการเขียนถ้อยคำเป็นลายลักษณ์อักษร ผ่านช่องทางการสื่อสารใด ๆ ใ้บุคคลทั่วไปสามารถที่จะรับรู้ และเข้าใจได้ โดยมีเจตนาให้ผู้ซึ่งตนกล่าวถึงนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ก็อาจเป็นความผิดแล้ว และเหตุที่เลือกจะดำเนินเป็นคดีอาญาก็เพราะการดำเนินคดีอาญาไม่มีต้นทุนในการดำเนินคดี ไม่มีการคิดค่าขึ้นศาลตามทุนทรัพย์เช่นเดียวกับคดีแพ่ง ซึ่งในหลายคดีเป็นการแก่งแย่งดำเนินคดีอาญาหมิ่นประมาทที่เกิดจากการกระทำของพวกกลุ่มนายทุน หรือผู้ประกอบการ หรืออาจเกิดจากหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจเหนือกว่าผู้ถูกฟ้องคดีมาก ทั้งในด้านของต้นทุนในการต่อสู้คดีหรือในด้านความสามารถในการค้นหาพยานหลักฐานด้วย โดยเจตนาของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่รัฐนั้นเพื่อต้องการปกปิดความผิดที่ตนได้กระทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนไว้ และเพื่อยับยั้งการใช้สิทธิในการควบคุมตรวจสอบการกระทำของหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่รัฐโดยประชาชนด้วย ผู้เขียนจึงเห็นว่าปัญหานี้สมควรที่จะได้รับการวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาในประเด็นต่าง ๆ ต่อไป ดังนี้

1. ประเด็นการยกเลิกความผิดฐานหมิ่นประมาท

เนื่องด้วยความผิดฐานหมิ่นประมาทมีความเกี่ยวพันอย่างยิ่งกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ในสหภาพยุโรปจึงมีแนวคิดในการยกเลิกความผิดอาญาฐานหมิ่นประมาทเหลือเพียงโทษทางแพ่งเท่านั้น เช่นเดียวกับในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ ส่วนในประเทศฝรั่งเศสความผิดฐานหมิ่นประมาทในคดีอาญามีแต่โทษปรับ การหมิ่นประมาทประเภทเดียวที่มีโทษจำคุกคือการหมิ่นประมาทโดยการเลือกปฏิบัติ เช่น หมิ่นประมาทเพราะเหตุเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา หรือแยกแยะด้วยเรื่องอย่างอื่น อย่างไรก็ตาม ยังคงมีบางประเทศที่ยังคงมีความผิดอาญาฐานหมิ่นประมาท โดยกำหนดให้มีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับเหมือนกับประเทศไทย คือ ประเทศเยอรมนี¹ ในปัจจุบันจึงได้มีการนำแนวคิดของหลายประเทศเหล่านี้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับประเทศไทยว่าสมควรจะยกเลิกความผิดอาญาฐานหมิ่นประมาทดีหรือไม่ คงให้เหลือแต่ความรับผิดทางแพ่ง หรือจะยังคงให้มีความผิดอาญาฐานหมิ่นประมาทไว้

¹ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ, แนวทางการยกเลิกโทษอาญาในกฎหมายเช็คและกฎหมายหมิ่นประมาท, ในโครงการการวิเคราะห์กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วยเศรษฐศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย, 2554) น.62-64.

แล้วยกเลิกโทษจำคุกให้เหลือแต่โทษปรับเพียงอย่างเดียวดีหรือไม่ เพื่อจะแก้ไขปัญหาการดำเนินคดีอาญารฐานหมิ่นประมาทที่ถูกนำมาฟ้องคดีด้วยวัตถุประสงค์ที่มีขอบด้วยกฎหมายซึ่งมีปริมาณคดีเป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาวิเคราะห์ผู้เขียนมีความเห็นว่าประเทศไทยยังสมควรกำหนดให้มีความผิดอาญารฐานหมิ่นประมาทต่อไป เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องป้องปรามไม่ให้ประชาชนต่างก็กระทำการใส่ความบุคคลอื่นโดยไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย เพราะในยุคปัจจุบันการหมิ่นประมาทเกิดได้โดยง่าย และสามารถส่งผลเสียหายต่อชื่อเสียงได้เป็นวงกว้างมากกว่าในอดีตมาก และยังคงสมควรกำหนดให้มีโทษจำคุกเพราะถึงแม้ว่าการกำหนดโทษในความผิดฐานหมิ่นประมาทให้เหลือแค่เพียงโทษปรับนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจเพราะผู้กระทำความผิดไม่ต้องถูกจำกัดเสรีภาพในเรือนจำยังสามารถประกอบอาชีพของตนได้ต่อไป และยังเป็น การช่วยเหลือต้นทุนในการจำคุกผู้กระทำความผิดตลอดจนแก้ไขปัญหานักโทษล้นคุกได้เป็นอย่างดี อีกทั้งจะทำให้เกิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เพราะไม่ทำให้ผู้ถูกฟ้องคดีอาญารฐานหมิ่นประมาทต้องหวาดกลัวว่าตนจะต้องถูกจำคุก หากแพคดีอันจะทำให้มีประวัติติดตัว² ก็ตาม แต่ก็ก่อให้เกิดปัญหาอย่างอื่นตามมา เช่น เมื่อผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีฐานะร่ำรวย เขาก็จะไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายกล้าที่จะใส่ความผู้อื่นเพราะไม่มีโทษจำคุกและเขาก็พร้อมที่จะเสียค่าปรับแม้จะมีการกำหนดค่าปรับให้สูงขึ้นก็ตาม อันจะส่งผลให้สิทธิในชื่อเสียงของบุคคลไม่ได้รับคุ้มครองตามกฎหมาย ดังนั้น เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิในชื่อเสียง และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจึงสมควรที่จะกำหนดให้มีโทษจำคุกในความผิดฐานหมิ่นประมาทต่อไป และหาวิธีการอื่นในการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนแทน

2. ประเด็นเรื่องความเหมาะสมในการเพิ่มเหตุยกเว้นความผิดหรือเหตุยกเว้นโทษในความอาญารฐานหมิ่นประมาท

การหมิ่นประมาทในคดีอาญานั้น ไม่ว่าจะเรื่องที่ถูกกล่าวจะเป็นเรื่องจริงหรือไม่ก็เป็นความผิด แต่หากเรื่องที่ถูกกล่าวเป็นเรื่องจริงจำเลยสามารถพิสูจน์ความจริงเพื่อไม่ต้องรับโทษได้ตามมาตรา 330 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งจะตกเป็นภาระของจำเลยที่จะต้องพิสูจน์ว่าความจริงเป็นเช่นไร³ นอกจากเหตุยกเว้นโทษยังมีการบัญญัติเหตุยกเว้นความผิดทางอาญารฐานหมิ่นประมาทไว้ในกรณีที่เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือข้อความโดยสุจริตตามมาตรา 329 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หรือเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือข้อความในกระบวนการพิจารณาคดีในศาล เพื่อประโยชน์แก่คดีของตนตามมาตรา 331 แห่งประมวลกฎหมายอาญาด้วย ซึ่งประเด็นเรื่องการแสดงความคิดเห็นหรือข้อความในกิจการสาธารณะหรือในประเด็นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะนั้น ย่อมเข้าลักษณะของการที่จะได้รับยกเว้นความผิดตามมาตรา 329 (3) อยู่แล้ว เพราะถือเป็นการติชมด้วยความเป็นธรรมซึ่งบุคคลหรือสิ่งใดอันอยู่ในวิสัยที่ประชาชนย่อมกระทำได้ จึงไม่มีความจำเป็นต้องเพิ่มเติมเหตุยกเว้นความรับผิดในเรื่องการแสดงความคิดเห็นหรือข้อความในกิจการสาธารณะ หรือในประเด็นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะอีก แต่อาจแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำในดับบทกฎหมายให้มีความชัดเจนมากขึ้นก็ได้ เช่นบัญญัติว่า “ติชมด้วยความเป็นธรรม ซึ่งบุคคลหรือสิ่งใดอันเป็นวิสัยของประชาชนย่อมกระทำหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ” และเมื่อพิจารณาต่อไปในเรื่องเหตุยกเว้นความผิดตามมาตรา 331 แล้ว จะพบว่ากฎหมายบัญญัติให้ความคุ้มครองแต่เพียงการแสดงความคิดเห็นหรือข้อความในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลเท่านั้น ไม่ได้บัญญัติให้ชัดเจนครอบคลุมไปถึงในชั้นพนักงานสอบสวนด้วย กล่าวคือ มาตรา 331 ไม่ได้บัญญัติ โดยชัดแจ้งให้การแสดงความคิดเห็น หรือข้อความในกระบวนการร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน หรือในกระบวนการให้การในชั้นสอบสวน ให้ไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท ดังนั้น การแสดงความคิดเห็นหรือข้อความในชั้นดังกล่าวจึงมักจะถูกนำมาฟ้องกลับ เพื่อข่มขู่กดดันให้ผู้แสดงความคิดเห็น หรือข้อความโดยสุจริตนั้นเป็นคดีหมิ่นประมาทเป็นจำนวนมาก แม้ในกรณีนี้จะเข้าข้อยกเว้นไม่มีความผิดตามมาตรา 329 (1) เพราะเป็นการแสดงความ

² เพิ่งอ้าง, น.68-85.

³ จิตติ ดิงค์พิทย์, กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 2 และภาค 3, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553), น.495-496.

คิดเห็นหรือข้อเท็จจริงโดยสุจริต เพื่อความชอบธรรม ป้องกันตนหรือป้องกันส่วนได้เสียเกี่ยวกับตนตามคลองธรรมก็ตาม

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับความผิดฐานหมิ่นประมาทในทางอาญาของประเทศเยอรมนีจะพบว่าก็ได้มีการบัญญัติให้ความคุ้มครองถึงคำพูดที่สร้างขึ้น เพื่อใช้สิทธิหรือปกป้องสิทธิ หรือเพื่อปกป้องผลประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมายไว้ในมาตรา 193 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน⁴ ซึ่งการบัญญัติถ้อยคำในมาตราดังกล่าวมีความชัดเจนว่าให้ความคุ้มครองแก่ผู้แสดงความคิดเห็นหรือข้อความโดยสุจริตในประเด็นสาธารณะให้ไม่มีความผิดอาญาฐานหมิ่นประมาท ไม่ว่าคำพูดดังกล่าวจะเกิดขึ้นตอนใดในกระบวนการพิจารณาคดีก็ตาม เพราะกรณีดังกล่าวถือเป็นคำพูดที่สร้างขึ้น เพื่อใช้สิทธิหรือป้องกันสิทธิหรือเพื่อปกป้องผลประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมายทั้งสิ้น

ดังนั้น จึงเห็นสมควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำในประมวลกฎหมายอาญาให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้การแสดงความคิดเห็น หรือข้อเท็จจริงในกระบวนการร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษหรือในการให้การในชั้นสอบสวนโดยสุจริตนั้นไม่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือฟ้องคดีหมิ่นประมาท เพื่อข่มขู่หรือต่อรองกับผู้ที่แสดงความคิดเห็น หรือข้อความโดยสุจริต เพื่อประโยชน์สาธารณะ และทำให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการสั่งไม่ฟ้องคดีดังกล่าวซึ่งอยู่ในระหว่างการแจ้งความร้องทุกข์ หรืออยู่ในระหว่างการสอบสวนได้เลย โดยไม่ต้องสั่งฟ้องคดีเพื่อให้ศาลมาเป็นผู้ตัดสินว่าข้อความดังกล่าวจะเป็นความผิดฐานหมิ่นประมาทหรือไม่ โดยเพิ่มเติมข้อความในมาตรา 329 (5) ว่า “ในกระบวนการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษคดีอาญา หรือในการให้การในชั้นตอนการดำเนินคดีอาญา” ผู้แสดงความคิดเห็นหรือข้อความนั้นไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท

3. ประเด็นเรื่องการกลั่นกรองคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

การกลั่นกรองคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนั้นมีส่วนสำคัญอย่างมากในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้แสดงความคิดเห็น หรือข้อความในประเด็นสาธารณะไม่ให้อำนาจฟ้องคดีอาญาฐานหมิ่นประมาท ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อข่มขู่หรือต่อรองให้มีการหยุดแสดงความคิดเห็น หรือข้อความนั้น ผลของการมีระบบกลั่นกรองคดีที่มีประสิทธิภาพจะทำให้ปริมาณคดีอาญาในศาลลดลง และทำให้การอำนวยความยุติธรรมเกิดความรวดเร็วมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการช่วยลดผลกระทบจากการกลั่นกรองคดีอาญาที่ทำให้ผู้ถูกฟ้องคดีต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการต่อสู้คดี และอาจต้องถูกควบคุมตัวระหว่างการพิจารณาคดี หรืออาจต้องหาหลักประกันมา เพื่อประกันตนเองในระหว่างการพิจารณาคดีด้วย ยิ่งไปกว่านั้นยังช่วยกระตุ้นให้ประชาชนมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น หรือข้อความเกี่ยวกับผลประโยชน์สาธารณะ อันเป็นการควบคุมและตรวจสอบการกระทำที่มีขอบของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือของบริษัทใหญ่ ๆ ที่มีอำนาจมากด้วย เพื่อมิให้พวกเขาอาศัยช่องว่างของกฎหมายไปสร้างความเดือดร้อนเสียหายให้กับประชาชน ทำให้สิทธิของประชาชนไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างเต็มที่ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญาให้มีความเหมาะสม ดังนี้

3.1 การยกประเด็นที่มีเหตุยกเว้นความผิดหรือมีเหตุยกเว้นโทษขึ้นพิจารณาในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนั้น ไม่ว่าจะในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์หรือพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ศาลจะไม่ยกประเด็นเรื่องเหตุยกเว้นความผิด หรือเหตุยกเว้นโทษขึ้นพิจารณาในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง เพราะการพิจารณาในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์เท่านั้น ไม่เปิดโอกาสให้จำเลยนำสืบพยานว่าตนมิได้เป็นผู้กระทำผิดตามที่โจทก์ฟ้อง คงมีเพียงสิทธิที่จะตั้งทนายมาซักค้านพยานของโจทก์เท่านั้น⁵ จึงมีประเด็นเพียงว่า “จำเลยได้ใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สามโดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง” หรือไม่ เท่านั้น ยังไม่ได้มีการพิจารณาถึงประเด็นเรื่องข้อยกเว้นความรับผิดต่าง ๆ แต่อย่างใด เพราะเป็นประเด็นที่จำเลยจะต้องยกขึ้นต่อสู้ในชั้นพิจารณา

⁴ Michael Bohlander, “GERMAN CRIMINAL CODE,” Retrieved on January 23, 2018, from https://www.gesetzeim-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html

⁵ ณรงค์ ไจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545), น.50-52.

สมควร เพราะแทนที่โจทก์จะเป็นคนนำข้อเท็จจริงมาฟ้องร้องเพื่อแสวงหาความยุติธรรม และป้องกันสิทธิของตน กลับทำให้ผู้เสียหายหรือโจทก์ต้องถูกไต่สวนในข้อเท็จจริงนั้นเสมือนตนเป็นจำเลย และยังห้ามโจทก์ฟ้องคดีนั้นอีกด้วย แต่กลับไม่ห้ามพนักงานอัยการในการฟ้องคดีนั้น ยิ่งไปกว่านั้น กรณีนี้เป็นกรณีที่บัญญัติให้ความปรากฏต่อศาลเอง และเป็นขั้นตอนก่อนการไต่สวนมูลฟ้องจึงไม่เปิดโอกาสให้จำเลยได้แสดงพยานหลักฐาน เพื่อประกอบการพิจารณาของศาลว่าการใช้สิทธิของโจทก์ไม่ชอบเช่นไร กรณีจึงเป็นการยากในทางปฏิบัติที่จะให้ความปรากฏต่อศาลเอง ผู้เขียนจึงเห็นว่าร่างมาตรา 161/1 ดังกล่าวยังไม่อาจแก้ไขปัญหาการฟ้องคดีหมิ่นประมาท เพื่อข่มขู่หรือยับยั้งการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือข้อเท็จจริงโดยสุจริตในกิจการสาธารณะได้อย่างแท้จริง

3.3 การให้ผู้ถูกกล่าวหาแสดงพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาของศาลในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่เอกชนเป็นผู้ฟ้องคดีตามมาตรา 162 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ผู้ถูกฟ้องคดียังไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล เพื่อหักล้างว่าคดีของโจทก์ไม่มีมูลได้ เนื่องจากว่าผู้ถูกฟ้องยังไม่มีความเป็นจำเลย ประกอบกับการไต่สวนมูลฟ้องเป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์เท่านั้น จำเลยจึงทำได้แค่เพียงให้ทนายความซักค้านพยานของฝ่ายโจทก์และสามารถยื่นพยานหลักฐานที่พยานโจทก์รับรองความถูกต้องแล้วประกอบการซักค้านได้เท่านั้น⁸ อีกทั้งในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ศาลจะไม่ยกประเด็นเรื่องเหตุยกเว้นความผิดหรือเหตุยกเว้นโทษขึ้นพิจารณาว่าคดีดังกล่าวไม่มีมูล และมีคำสั่งไม่ประทับฟ้อง ศาลจึงสั่งประทับฟ้องคดีเป็นส่วนใหญ่ อันเป็นช่องทางให้เกิดการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตมาแก้งฟ้องคดีหมิ่นประมาท เพื่อข่มขู่หรือต่อรองกับผู้แสดงความคิดเห็นหรือข้อความในประเด็นสาธารณะได้

จึงเห็นสมควรให้มีการบัญญัติแก้ไขสิทธิของผู้ถูกฟ้องคดีอาญาในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ให้สามารถนำพยานหลักฐานมาแสดง เพื่อประกอบการพิจารณาของศาลในชั้นไต่สวนมูลฟ้องได้ว่า การกระทำของจำเลยเป็นการแสดงข้อความ หรือความเห็นโดยสุจริตในประเด็นสาธารณะ หรือนำมาแสดงว่าคดีของโจทก์ไม่มีมูลได้นั้นเอง เพื่อให้ศาลสามารถนำพยานหลักฐานดังกล่าวไปใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินไม่ประทับฟ้องคดีนั้นได้ อันจะเป็นการช่วยถ่วงดุลคดีที่จะเข้าสู่ศาล ซึ่งในขณะนี้กำลังมีการพิจารณาบัญญัติกฎหมาย เพื่อให้สิทธิจำเลยในการแถลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูลแล้ว และยังให้อำนาจศาลในการเรียกเอาพยานที่จำเลยแถลงมาเป็นพยานศาลได้ด้วย โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าวถูกบัญญัติไว้ในร่างมาตรา 165/2 บัญญัติว่า “ในการไต่สวนมูลฟ้องจำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล และจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นว่านี้ ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยสั่งคดีได้ตามที่จำเป็นและสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล ทั้งนี้ จะรับฟังพยานที่จำเลยแถลงให้เป็นพยานศาลเป็นโทษแก่จำเลยมิได้”⁹ มาตรา 165/2 นี้จะช่วยให้การถ่วงดุลคดีที่ไม่มีมูลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันเป็นการให้ความคุ้มครองแก่จำเลย และยังสอดคล้องกับข้อเสนอที่ผู้เขียนได้เสนอไปอย่างดียิ่งด้วย

4. ประเด็นเรื่องการรอกการดำเนินคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทโดยพนักงานอัยการ

การจะให้ความคุ้มครองแก่ผู้แสดงข้อเท็จจริง หรือความเห็นโดยสุจริตในประเด็นสาธารณะที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดนั้น ควรเริ่มตั้งแต่ในชั้นพนักงานอัยการ กล่าวคือ พนักงานอัยการควรใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีดังกล่าวตั้งแต่นั้น เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นหรือข้อเท็จจริงโดยสุจริตในประเด็นสาธารณะนั้น ถือเป็นกิจกรรมที่สมควรคุ้มครอง ซึ่งบุคคลหรือสิ่งใดอันอยู่ในวิสัยที่ประชาชนย่อมกระทำตามมาตรา 329 (3) แห่งประมวลกฎหมายอาญา อันเข้ากรณีที่กฎหมายยกเว้นความผิดไว้แล้ว ซึ่งกรณีนี้ไม่จำเป็นต้องนำมาตรา 21 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการ

⁸ ธานีศ เกศวพิทักษ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.157.

⁹ คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, “บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (หลักเกณฑ์การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลย และค่าธรรมนิยม),” จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กรุงเทพมหานคร, 2561 : น.6.

พ.ศ. 2553 มาใช้บังคับ แต่อย่างไรก็ตาม เพราะว่าการที่พนักงานอัยการจะต้องเสนอต่ออัยการสูงสุดให้สั่งไม่ฟ้องคดี โดยเห็นว่าการฟ้องคดีอาญาจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศนั้น จะต้องเป็นกรณีที่ได้รับความว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาก่อนแล้ว¹⁰ แต่ในเรื่องการแสดงความคิดหรือข้อเท็จจริงในประเด็นสาธารณะนี้ไม่เป็นความผิดอาญาฐานหมิ่นประมาท ดังนั้น พนักงานอัยการจึงมีอำนาจที่จะสั่งไม่ฟ้องคดีได้เองโดยไม่ต้องเสนอต่ออัยการสูงสุดให้เป็นผู้สั่งไม่ฟ้องคดีดังกล่าวแต่อย่างไรก็ตาม

ภายหลังจากการศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทที่กระทำต่อบุคคลธรรมดาตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันแล้วพบว่า เนื่องด้วยคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทที่กระทำต่อบุคคลธรรมดาเป็นคดีความผิดเล็กน้อย พนักงานอัยการจึงมีเพียงอำนาจสอบสวนแต่ไม่อำนาจในการฟ้องคดีหากผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ไว้ก่อน แต่ถึงแม้ว่าจะไม่มีการร้องทุกข์เสียก่อนหากพนักงานอัยการเห็นว่ามิเหตุผลคุ้มครองประโยชน์สาธารณะพิเศษ พนักงานอัยการก็มีอำนาจฟ้องคดีได้แม้จะไม่มีการร้องทุกข์ก็ตาม และในทางตรงกันข้าม แม้ผู้เสียหายจะได้มีการร้องทุกข์แล้วแต่พนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีนั้นจะไม่เป็นประโยชน์ พนักงานอัยการก็อาจมีดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีได้เช่นกัน¹¹ นอกจากนี้ พนักงานอัยการชอบที่จะยังไม่ยื่นฟ้องคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทและฐานดูหมิ่นตลอดเวลาที่คดีอาญาหรือคดีวินัยที่เนื่องมาจากการกระทำที่แจ้งหรือกล่าวหาว่านั้นยังดำเนินการอยู่ตามมาตรา 154e วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันด้วย¹² ซึ่งมาตราดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการช่วยถ่วงดุลการฟ้องคดีที่มีการกล่าวหาอาญาฐานหมิ่นประมาทเพื่อข่มขู่หรือต่อรองกับผู้เสียหายหรือผู้ที่แสดงความคิดเห็นหรือข้อความโดยสุจริตเกี่ยวกับเป็นประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะได้เป็นอย่างดี

ผู้เขียนจึงเห็นว่าสมควรนำแนวทางการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการเยอรมันดังกล่าวมาใช้เพื่อช่วยแก้ปัญหาการกล่าวหาอาญาฐานหมิ่นประมาท เพื่อข่มขู่หรือต่อรองกับผู้เสียหาย หรือผู้ที่แสดงความคิดเห็น หรือข้อเท็จจริงโดยสุจริตเกี่ยวกับเป็นประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะในอีกคดีหนึ่ง โดยบัญญัติว่า “พนักงานอัยการชอบที่จะระงับการดำเนินคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทในระหว่างที่คดีอาญาหรือคดีวินัยที่เนื่องมาจากการกระทำที่แจ้งหรือกล่าวหาว่านั้นยังดำเนินการอยู่ในชั้นศาล” เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมได้รับการค้นหาความจริง ไม่ใช่ไปทำการเปิดคดีใหม่ เพื่อถ่วงดุลหรือยับยั้งการค้นหาความจริง ทำให้ผู้ที่จะถูกฟ้องคดีอาญากลับนั้นถูกกดดันหรือต้องเกรงกลัวจนไม่กล้าที่จะดำเนินคดีต่อไป นอกจากนี้ยังสมควรบัญญัติให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ เพื่อให้โจทก์สามารถนำคดีกลับมาฟ้องใหม่ได้โดยไม่ขาดอายุความเมื่ออีกคดีสิ้นสุดลงด้วย

5. ประเด็นเรื่องความเหมาะสมในการเพิ่มฐานความผิดหรือเพิ่มโทษให้หนักขึ้นแก่บุคคลธรรมดาหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งกล่าวหาอาญาฐานหมิ่นประมาทเพื่อขัดขวางการใช้สิทธิในการตรวจสอบการกระทำที่เกี่ยวกับกิจการสาธารณะ

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศจะพบว่า มีบางประเทศที่มีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่การมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะอย่างชัดเจน เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดาและประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น ซึ่งกฎหมายที่เป็นแม่แบบคือ กฎหมาย Anti-SLAPP ของรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกามีแต่เพียงความผิดฐานหมิ่นประมาทในทางแพ่ง ไม่มีความรับผิดในทางอาญา ดังนั้น เมื่อมีการยื่นคำขอ

¹⁰ กิตติภา เทศทัฬห, “การสั่งคดีที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนในชั้นพนักงานอัยการ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2559), น.47.

¹¹ กฤษณ์ ชาดิษฐ์, “บทบาทเจ้าพนักงานในการดำเนินคดีความผิดฐานหมิ่นประมาทที่กระทำต่อบุคคลสาธารณะ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2556), น.63.

¹² คณิต ณ นคร, “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง,” รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร, น.81 อ้างถึงใน ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยเรื่องการนำระบบโต้สวนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาศึกษาเปรียบเทียบนานาประเทศ, 2556, น.165-168.

เพื่อยุติคดี SLAPP แล้ว ศาลจะพิจารณาว่าคำฟ้องของโจทก์เกี่ยวกับการใช้เสรีภาพในการพูดของจำเลยตามรัฐธรรมนูญ และไม่มีความเป็นไปได้ที่โจทก์จะชนะคดี ศาลจะสั่งยกฟ้องโจทก์และสั่งให้โจทก์จ่ายค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีทั้งหมด รวมถึงค่าทนายความแก่จำเลย ซึ่งกฎหมาย Anti-SLAPP ของรัฐแคลิฟอร์เนียมีได้ใช้กับแค่การฟ้องคดีหมิ่นประมาทเท่านั้นยังใช้กับความผิดฐานแจ้งความเท็จด้วย¹³ แต่เมื่อพิจารณาประกอบกับประเทศที่ไม่มีกฎหมาย Anti-SLAPP โดยเฉพาะ และมีกฎหมายหมิ่นประมาทในทางอาญาค่ายประเทศไทยคือประเทศเยอรมนีแล้วจะพบว่า กฎหมายหมิ่นประมาทของประเทศเยอรมนีนั้น มีบทบัญญัติที่ยกเว้นความผิดที่ให้ความคุ้มครองอย่างกว้างรวมถึงผู้ที่แสดงความคิดเห็นและข้อเท็จจริงโดยสุจริตในประเด็นสาธารณะเอาไว้ด้วยในมาตรา 193 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน¹⁴ ประกอบกับการใช้ระบบการดำเนินคดีโดยรัฐที่มีประสิทธิภาพ จึงสามารถให้ความคุ้มครองแก่ผู้แสดงความคิดเห็นและข้อความโดยสุจริตในประเด็นสาธารณะจากการถูกดำเนินคดีเพื่อปิดปาก และข่มขู่ให้ล้มเลิกการแสดงความคิดเห็น และติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของผู้ฟ้องคดีได้

เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทย จะเห็นว่าประเทศไทยนั้นมีบทบัญญัติที่ให้คุ้มครองแก่ผู้เสียหายจากการถูกฟ้องเท็จหรือแจ้งความเท็จอยู่แล้ว ประกอบกับกรณีที่เจ้าพนักงานที่ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตก็มีความผิดมาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายอาญารองรับแล้ว กรณีจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติความผิดขึ้นมาใหม่ เพื่อคุ้มครองผู้เสียหายที่ถูกกล่าวหาฟ้องคดีหมิ่นประมาทเพื่อขัดขวางการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือข้อความในประเด็นสาธารณะขึ้นอีก และหากจะเพิ่มโทษให้หนักขึ้นในบทบัญญัติความผิดฐานฟ้องเท็จหรือแจ้งความเท็จจะไม่เป็นการเหมาะสม เพราะหากยิ่งเพิ่มโทษให้หนักขึ้นก็อาจจะส่งผลให้มีผู้ใช้ความผิดฐานฟ้องเท็จหรือแจ้งความเท็จเป็นเครื่องมือในการฟ้องร้องข่มขู่ผู้เสียหายให้ไม่กล้าที่จะดำเนินการต่อสู้คดีมากยิ่งขึ้น

ส่วนในกรณีที่ผู้ดำเนินการกล่าวหาฟ้องคดีหมิ่นประมาทนั้นเป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐนั้นนอกจากจะได้รับโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157 ที่กล่าวมาแล้ว ผู้เสียหายอาจจะมีการร้องขอให้มีการดำเนินการแก่เจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐในทางปกครองต่อไปเป็นกรณีต่างหากได้

บทสรุป

การจะแก้ปัญหาดังกล่าวให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกระบวนการกลั่นกรองคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้องให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยผู้เขียนเสนอให้มีการออกระเบียบภายในฝ่ายตุลาการให้มีการหยิบยกประเด็นเรื่องเหตุยกเว้นความผิด และเหตุยกเว้นโทษขึ้นมาพิจารณาในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง เพื่อให้ศาลยกฟ้องคดีเหล่านั้นโดยไม่ต้องประทับฟ้องไว้พิจารณาก่อน และบัญญัติเพิ่มเติมสิทธิของจำเลยในชั้นไต่สวนมูลฟ้องให้สามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงว่าคดีของโจทก์ไม่มีมูลที่ศาลจะประทับฟ้องได้ ประกอบกับนำหลักเกณฑ์ในการรอการดำเนินคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทของพนักงานอัยการในประเทศเยอรมนีมาบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยด้วย อีกทั้งแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 329 ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้พนักงานอัยการมีอำนาจไม่ฟ้องคดีหมิ่นประมาทในประเด็นดังกล่าวได้อย่างชัดเจนโดยไม่ต้องสั่งฟ้องคดีนั้น

¹³ ปกป้อง ศรีสนิท, “กฎหมายต่อต้านการดำเนินคดีอาญายังยั้งการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2560, จาก <http://thailawwatch.org/research-papers/antislap/>.

¹⁴ Michael Bohlander, *supra* note 4.

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

จิตติ ดิงศภัทย์. กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 2 และภาค 3. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษา
กฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553.

ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน,
2545.

ธานีศ เกศพิทักษ์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3-4 เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร :
สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2558.

ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยเรื่องการนำ
ระบบไต่สวนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาศึกษาเปรียบเทียบนานาชาติ, 2556.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ. แนวทางการยกเลิกโทษอาญาในกฎหมายเช็คและกฎหมายหมิ่นประมาท, ใน
โครงการการวิเคราะห์กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วยเศรษฐศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย, 2554.

วิทยานิพนธ์

กฤษณี ชาดิษฐ์. “บทบาทเจ้าพนักงานในการดำเนินคดีความผิดฐานหมิ่นประมาทที่กระทำต่อบุคคลสาธารณะ.”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

กิตติภา เทศทัพ. “การสั่งคดีที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนในชั้นพนักงานอัยการ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ
นิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2559.

เอกสารประกอบการประชุมการสัมมนา

คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. “บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
ประกอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
(หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว).” จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กรุงเทพมหานคร,
2561.

_____ “บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (หลักเกณฑ์การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาและสืบพยานลับหลัง
จำเลย และค่าธรรมเนียม).” จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กรุงเทพมหานคร, 2561.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ปกป้อง ศรีสนิท. “กฎหมายต่อต้านการดำเนินคดีอาญาด้วยการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ.” <http://thailawwatch.org/research-papers/antislav>, 3 กันยายน 2560

ELECTRONIC MEDIA

Michael Bohlander. “GERMAN CRIMINAL CODE.” https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html, January 23, 2018.